

کنشگران میراث فرهنگی نگران تغییر هویت محله های قدیمی

«بلاغی» و «پنبه ریسه» هستند

تخریب در کمین بافت تاریخی قزوین

گزارش

نادر نینوایی

گروه زیست بوم

نصب بنر هشدارآمیز مدیریت شهری در قزوین، شمارش معکوس برای احداث خیابان انصاری شرقی و به مخاطره افتادن بافت تاریخی این شهر را به جریان انداخته است. به گواه فعالان میراث فرهنگی، مدیریت شهری پیش از این بسیاری از خانه‌های محله های قدیمی «بلاغی» و «پنبه‌ریسه» را تملک کرده و حالا قصد دارد با تملک دیگر خانه‌های باقی مانده، زمینه را برای تخریب و خیابان‌کشی آماده کند. محله‌های قدیمی بلاغی و پنبه‌ریسه که ریشه در تاریخ، فرهنگ و هویت شهر قزوین دارند شاید فقط چند ماه دیگر تا ورود بولدوزرها و زوده شدن هویت فرهنگی -تاریخی‌شان فاصله دارند. این روزها چشم‌های دوستداران میراث قزوین به کوچه‌ها و نشانه‌های تاریخی محله‌های بلاغی و انصاری شرقی به گونه‌ای دوخته می‌شود که گویا آخرین نگاه‌ها را به این بخش از تاریخ قزوین می‌اندازند. فاجعه در کمین است و چیزی تا خیابان‌کشی و تخریب بخشی از بافت تاریخی قزوین باقی نمانده. مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی در خصوص ممنوعیت احداث خیابان هم تاکنون مانع توقف نگاه صرفاً توسعه‌طلب شهری نشده است. در این شرایط چشم امید فعالان میراث فرهنگی و مردم قزوین به استاندار، مقام‌های بالا دستی و وزارت میراث فرهنگی است بلکه نوش دارویی بی‌اوردن این بار اما پیش از مرگ سهراب.

اصرار برای احداث خیابان انصاری شرقی
در طول سال‌های گذشته بارها مسأله احداث خیابان انصاری شرقی از سوی مدیریت شهری عنوان شده و پس از مدتی تحت تأثیر اعتراضات دوستداران میراث فرهنگی، نقدهای رسانه‌ای و البته مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی

هر بار جلوی این اقدام مخرب گرفته شده است. این بار اما به نظر می‌رسد که مدیریت شهری قزوین عزم خود را بیش از گذشته برای احداث خیابان انصاری شرقی جزم کرده است.

محمد حسین سلیمانی، فعال و کنشگر میراث فرهنگی در این رابطه به «ایران» گفت: «پرونده احداث خیابان انصاری شرقی، پرونده کهنه‌ای است که متأسفانه هزارگاهی باز می‌شود. علی‌رغم آنکه شورای عالی معماری و شهرسازی به عنوان یک نهاد بالادستی از سال ۹۷ حکم به توقف این پروژه(احداث خیابان انصاری شرقی) داده است اما به هر جهت مدیریت شهری بدون اعتنا به ضوابط قانونی و ضرورت رعایت تشریفات قانونی کار خود را انجام می‌دهد. امروز شاهد آن هستیم که برخی از پلاک‌های بافت را که در گذشته یا اخیراً تملک شده بود تخریب می‌کنند و در واقع شرایط را به گونه‌ای مهیا می‌کنند که گویی این طرح مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی را دارد و مدیریت شهری هم اجازه دارد عملیات احداث خیابان را به انجام برساند، در حالی که اینطور نیست.» وی با اشاره به نشانه‌هایی که حاکی از

آماده‌سازی برای تخریب و خیابان‌کشی است، خاطرنشان کرد: «یکی از اقداماتی که انجام دادند این بوده، کارازی را که در ابتدای خیابان سپه قرار داشته تملک کرده‌اند. در محدوده بقعه چهل دختران نیز بخشی را که به فروش صنایع دستی اختصاص داشته تخلیه کرده‌اند. درواقع شرایط را در محله بلاغی برای احداث خیابان آماده کرده‌اند. در محله پنبه ریسه نیز برخی پلاک‌هایی را که تملک شده بود تخریب کردند. نصب پلاکارד هم باید در همین راستا دید. به نظر می‌رسد اساساً شهرداری هیچ توجهی به بافت تاریخی ندارد.»

مخاطرات خیابان‌کشی گریبانگیر میراث قزوین
احداث خیابان در قلب بافت تاریخی قزوین و در محله‌های بلاغی و پنبه‌ریسه یقیناً مخاطراتی جدی برای بافت تاریخی شهر دارد. سلیمانی، فعال میراث فرهنگی با اشاره به مخاطراتی که ایجاد خیابان انصاری شرقی در پی دارد، گفت: «ایجاد خیابان انصاری شرقی منظر خیابان را سیاه به عنوان اولین خیابان ایران را مخدوش می‌کند. از سوی دیگر اینطور

به نظر می‌رسد که قصد دارند در کنار سردر عالی قاپو و مجموعه دولتخانه صفوی یک مسیر جدید بازگشایی کنند و اینها همه مخاطراتی را برای آثار نفیس و تاریخی این محدوده ایجاد می‌کند. درواقع محله‌ای تاریخی با قدمت بیش از ۱۲۰۰ سال به سبب ایجاد خیابان انصاری شرقی به مخاطره می‌افتد. باید توجه داشت که خیابان‌کشی نه تنها در سطح ظاهری آسیب‌زا است، بلکه هویت محله‌های تاریخی بلاغی و پنبه‌ریسه را نیز از آنها می‌گیرد. با این خیابان‌کشی بافت فرهنگی و اجتماعی از میان می‌رود و همان اتفاقی که در انصاری غربی رخ داد و امروز دیگر اثری از محله‌های قدیمی و بخش بزرگی از بازارچه این منطقه نمی‌بینید، در محدوده انصاری شرقی هم می‌افتد.»

وی خاطر نشان کرد: «توجه داشته باشید که ایجاد خیابان انصاری غربی در نهایت موجب شد که محله‌های قدیمی این محدوده تبدیل به محله‌های مهاجر نشین (اتباع) شوند. به بیان دیگر خیابان‌کشی موجب شد که خاندان‌های اصیل و قدیمی از محله‌ها کوچ کنند و جایگزین آنها در دل محله‌های هزار ساله کسانی ساکن شوند که نسبت فرهنگی، تاریخی، هویتی و اجتماعی با محله‌های قدیمی قزوین ندارند. به نظر می‌رسد همین اتفاق در محله‌های بلاغی و پنبه‌ریسه این بار برای احداث خیابان انصاری شرقی تکرار می‌شود.»

این فعال میراث فرهنگی در ادامه با اشاره به آثار تاریخی واقع شده در محله‌های بلاغی و پنبه‌ریسه گفت: «باید در نظر داشت در این محدوده آثار تاریخی‌ای وجود دارد که خیابان‌کشی می‌تواند شرایط مخاطره‌آمیزی را برای این آثار ایجاد کند. مسجد - مدرسه حیدریه شاخص‌ترین اثر این محدوده است. حمام صفوی بلاغی، امامزاده امنه خاتون و بقعه حمدالله مستوفی نیز در این محدوده واقع شده‌اند و ممکن است خیابان‌کشی روی این آثار نیز تأثیر منفی بگذارد.» سلیمانی خاطرنشان کرد: «با توجه به نقشه‌ای که طراحی شده است به نظر می‌رسد تلاش بر این محور است که بخشی از مدرسه حیدریه را تخریب کنند و اگر این موضوع اتفاق بیفتد، حکم یک فاجعه را دارد. می‌خواهم عرض کنم فاجعه‌ای که با احداث خیابان انصاری شرقی روی خواهد داد، شاید با تمام فجایی که در طول یکصد سال گذشته در خصوص تخریب بافت تاریخی قزوین روی داده است، برابری کند.»

اثرات اجتماعی منفی احداث خیابان در بافت تاریخی
سمیه مرقانی، فعال و کنشگرمیراث فرهنگی با اشاره به اثرات اجتماعی منفی خیابان‌کشی در بافت تاریخی قزوین، به «ایران» گفت: «محله‌های

بلاغی و پنبه‌ریسه را مدت‌هاست که رصد می‌کنیم و دست بر قضا این دو محله تاریخی از جمله محله‌هایی بودند که مشکل اجتماعی چندانی نداشته‌اند. در بسیاری از محله‌های تاریخی مشکلی که با آن مواجه هستیم عموماً این طور بیان می‌شود که چالش‌های اجتماعی دارند. اما محله بلاغی این چنین نبود و بسیاری از ساکنان اصیل و قدیمی محله در آن زندگی می‌کردند. به این ترتیب محله‌های بلاغی و پنبه‌ریسه دوتا از امن‌ترین محله‌های شهر قزوین شمرده می‌شدند. اقداماتی که برای احداث خیابان انصاری شرقی انجام شد اما در نهایت مشکل آفرین شد.»

وی افزود: «جالب است بدانید که پروژه انصاری غربی نیز در نوع خود یک پروژه شکست خورده است و نتوانست هیچ کمکی به حل مشکل ترافیکی خیابان مولوی بکند. این در حالی بود که احداث انصاری غربی به بهانه رفع ترافیک خیابان مولوی انجام شده بود. این طور تصور می‌کنم که در خصوص احداث خیابان انصاری شرقی نیز اتفاق مشابهی روی بدهد. امروز دارند به بهانه رفع مشکلات ترافیکی خیابان طالقانی، خیابان انصاری شرقی را احداث می‌کنند. واقعیت اما این است که ترافیک با بحث کاربری ارتباط دارد و کاربری‌هایی که در خیابان طالقانی وجود دارد عامل اصلی ایجاد ترافیک است. بنابراین حتی احداث خیابان انصاری شرقی نیز مشکل ترافیکی خیابان طالقانی را حل نخواهد کرد.»

بی توجهی به مصوبه شورای عالی مرقانی
فعال میراث فرهنگی در ادامه خاطرنشان کرد: «شورای عالی معماری و شهرسازی رأی داده که خیابان انصاری شرقی نباید احداث شود اما شهرداری بر ایجاد این خیابان اصرار می‌ورزد. در نظر داشته باشید برای ایجاد خیابان انصاری شرقی لازم است که بخشی از بدنه خیابان سپه (قدیمی‌ترین خیابان ایران) تخریب شود. به نظرم وزارت میراث فرهنگی نباید در خصوص خیابان‌کشی و تخریب‌ها در بافت تاریخی قزوین سکوت کند. پیش از این برخی مسئولان میراث فرهنگی مدعی بودند به این سبب که خانه‌های تخریب شده در محله‌های بلاغی و پنبه‌ریسه، ثبت ملی نبوده‌اند امکان رسیدگی به موضوع را نداشته‌اند. امروز اما باید توجه داشت که خیابان سپه ثبت ملی شده است، انتظار می‌رود که وزارت میراث فرهنگی در برابر تخریب‌های این محدوده سکوت نکند.»

این کنشگر میراث فرهنگی خاطرنشان کرد: «به نظرم احداث خیابان انصاری شرقی موجب می‌شود که از شأنیت مسجد - مدرسه حیدریه کاسته شود. بر اساس طرحی که دیده‌ایم، این اثر تاریخی بین دو خیابان یا بلوار قرار می‌گیرد و درواقع مسجد و مدرسه حیدریه تبدیل به تک بنایی می‌شود که بین دو مسیر واقع

آزمون امروز برای آینده

ساختمان شیشه‌ای صدواسیما، از یک بنای اداری ساده فراتر رفته و امروز نمادی از دوره‌ای خاص در معماری معاصر و تفکر توسعه‌ای ایران شده است. روایت حمله دشمن و صدمه به این عمارت، وجه تازه‌ای از آن را عیان کرده؛ اما تصمیم برای آینده‌اش، آزمونی است برای مسئولان امروز. صدای کارشناسان روشن است؛ مرمت، احیا و احترام به حافظه تاریخی این فرصت را نباید از دست داد. نکته دیگری که باید در مرمت آثار تاریخی در نظر گرفت، این است که حوادثی که به ایجاد تخریب در آن منجر می‌شود مثل سیل باید نشانی از آن در مرمت اثر باقی بماند تا بازگوی آنچه بر سر یک میراث می‌رود، باشد.

چه باید کرد؟

آسمان خاکی تهران، نتیجه سال‌ها بی‌توجهی به طبیعت است. راهکارهایی که مسئولان و کارشناسان پیشنهاد کرده‌اند، اکنون دیگر انتخاب نیستند؛ ضرورت‌اند: احیای حقایق تالاب‌ها؛ بازگرداندن آب به تالاب‌هایی که اکنون خودشان منبع گردوغبار شده‌اند. مدیریت برداشت آب‌های زیرسطحی؛ توقف برداشت بی‌ضابطه از منابعی که رطوبت خاک را حفظ می‌کردند. افزایش پوشش گیاهی؛ اجرای طرح‌های بیابان‌زدایی و جلوگیری از چرای بی‌رویه. حفاظت از اراضی طبیعی؛ جلوگیری از فعالیت‌های مخرب معدنی و توسعه‌های غیراصولی. تقویت اقدامات آبخیزداری و آبخوان‌داری؛ برای حفظ رطوبت و بازسازی سفره‌های آب زیرزمینی.

بلند می‌شوند. «تالاب‌ها نقش حیاتی در تنظیم رطوبت خاک، کنترل فرسایش بادی و جذب گردوغبار دارند. اما اکنون که آب از این اکوسیستم‌ها گرفته شده، خودشان به کانون‌های بحران تبدیل شده‌اند.

برداشت‌های بی‌رویه و چرای بی‌ضابطه

میرجعفریان می‌گوید، علاوه بر خشکسالی، برداشت‌های نامتعارف از منابع آب زیرزمینی، چرای بی‌رویه دام، فعالیت‌های معدنی و تخریب پوشش گیاهی، در تشدید گردوغبار نقش مستقیم دارند. برداشت‌هایی که باعث خشک‌شدن خاک و از بین رفتن قدرت نگهداری ذرات ریز در سطح زمین شده‌اند. او تأکید می‌کند: «مالج‌باشی یک راه‌حل موقت است. راه‌حل اساسی، افزایش پوشش گیاهی و مدیریت منابع طبیعی است.»